

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 8 november 2012

Ö 2697-10

KLAGANDE

TB

MOTPARTER

1. EnterCard Sverige AB, 556673-0593

105 34 Stockholm

Ombud: VN

2. Mercedes-Benz Finans Sverige AB, 556509-8513

Box 50521

202 50 Malmö

Ombud: BL

3. Skatteverket

Skattekontor 2 Malmö

205 30 Malmö

SAKEN

Utmätning

Dok.Id 68939

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut 2010-05-17 i mål ÖÄ 2862-09

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

TB har yrkat att utmätningsbeslutet ska upphävas och att influtna medel ska redovisas till honom.

Skatteverket har motsatt sig att hovrättens beslut ändras. EnterCard Sverige AB och Mercedes-Benz Finans Sverige AB har förklarat sig överlämna frågan till domstolens bedömning.

SKÄL*Bakgrund*

1. ZC och CK förde talan mot AK vid Helsingborgs tingsrätt. TB biträdde AK i tvisten. Tingsrätten ogillade i dom den 5 juni 2008 den förda talan och tillerkände AK ersättning för rättegångskostnad som motsvarade TBs krav på ersättning från AK. TB ansökte som ombud för AK om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten. AKs motparter betalade kravet till Kronofogdemyndigheten varefter det inestående beloppet utmättes för AKs skulder.

2. TB överklagade utmätningen och gjorde gällande rätt till de ifrågavarande medlen framför utmätningsborgenärerna. Tingsrätten fann inte visat att TB hade gjort ett sakrättsligt skyddat förvärv av den utdömda fordringen på rättegångskostnad och att medlen inte var redovisningsmedel hos honom. TB klagade till hovrätten som i det överklagade avgörandet har fastställt tingsrättens beslut (jfr NJA 2009 N 65).

3. TB har i Högsta domstolen sammanfattningsvis till stöd för sitt krav gjort gällande att han gjort ett sakrättsligt skyddat förvärv av AKs fordran mot motparterna, att han på grund av s.k. direktkravs rätt har rätt till medlen och att indrivningen i vart fall skett inom ramen för hans sysslomannauppdrag varvid han ägt kvittningsrätt för det fall han haft att redovisa medlen till AK.

Sakrättsligt verksamt förvärv av fordran

4. TB har gjort gällande att han med sakrättslig giltighet har förvärvat sin klients, AKs, fordran mot dennes motparter.

5. När TB ansökte om verkställighet gjorde han detta för sin klients räkning varvid han angav sig själv som ombud. Han vidhöll att han ansökte som ombud för sin klient i överklagandet till tingsrätten. TB har senare i ärendet förklarat att han ansökte om verkställighet enligt domens partsställning för att det var enklast och mest praktiskt.

6. TB hävdade under handläggningen av ärendet i tingsrätten att han har förvärvat den aktuella fordran från sin klient. Förvärvet skulle ha skett den 6 juni 2007 i samband med att klientens sambo pantförskrev av henne ägda fastigheter som säkerhet för uppkommande arvodesfordringar på grund av tvisten. Till stöd för att förvärv av fordringen skett på detta sätt har TB åberopat en skrivelse från AK vari denne intygar att överlåtelsen skedde i samband med hans sambos pantförskrivning. Vidare har han åberopat intyg

från motpartens ombud advokat CS. Av detta intyg framgår att TB otvetydigt för CS förklarat att fordran på rättegångskostnad hade överlåtits samt att detta bekräftas av hans anteckningar. Utredningen i målet ger vid handen att TB har förvärvat fordran på sätt som påståtts.

7. För att TB under sådana förhållanden ska ha rätt till de utmätta medlen krävs dessutom att han i analogi med 31 § första stycket skuldebrevslagen har underrättat gäldenären, d.v.s. motparterna, om överlåtelsen (se NJA 2005 s. 871). Frågan är om underrättelsen till CS ger sakrättsligt skydd för TB.

8. Enligt 31 § första stycket skuldebrevslagen ska underrättelse om överlåtelse ske till gäldenären. För sakrättsligt skydd är det tillräckligt att en fullmäktig tar emot underrättelsen under förutsättning att fullmakten omfattar mottagande av denuntiation (se Bo Helander, Kreditsäkerhet i lös egendom, 1984, s. 521).

9. Det uppdrag som CS hade för motparterna framgår, förutom av 12 kap. 14 § rättegångsbalken, av den i tvistemålet ingivna rättegångsfullmakten. Av fullmakten framgår att CS har rätt att vidta olika uppräknade åtgärder såsom att anhängiggöra och utföra talan inför domstol, övriga myndigheter och inrättningar samt skiljemän, att mottaga delgivningar, dock inte stämning, att företräda i konkurs, att mottaga och kvittera medel, värdehandlingar och annan egendom, att föra förhandlingar, träffa avtal och utöva rösträtt samt att i alla övriga avseenden företräda sina klienters intressen mot AK rörande ”skadestånd å pool”. Huruvida detta bör anses omfatta mottagande av en underrättelse om överlåtelse av en fordran på rättegångskostnad som uppkommit med anledning av den aktuella tvisten får fastställas genom tolkning av fullmakten.

10. Omfattningen av en fullmakt bör tolkas utifrån uppdragets karaktär. I litteraturen hävdas att en fullmakt ska tolkas restriktivt och att det som inte uttryckligen framgår av fullmakten i regel inte heller ger upphov till någon kompetens. (Jfr bl.a. Kurt Grönfors och Rolf Dotevall, Avtalslagen, 4 uppl. 2010, s. 115 f. och 187 f., Axel Adlercreutz och Lars Gorton, Avtalsrätt I, 13 uppl. 2011, s. 179 ff. samt, särskilt när det gäller rättegångsfullmakter, Mads Bryde Andersen, Advokatretten, 2005, s. 546 ff.)

11. Av fullmakten framgår inte uttryckligen av ordalydelsen att den omfattar behörighet att ta emot en denuntiation. Att ta emot en underrättelse om att den aktuella fordran har överlåtits kan inte anses ligga i CSs klienters intresse. Den aktuella fullmakten kan därför inte anses omfatta sådan behörighet. Inte heller vad TB anfört i övrigt om att CS genom sin assistent instruerade sina klienter om var betalning lämpligen kunde ske medför att denuntiation ska anses ha skett. TB talan ska således inte bifallas på den grunden att ett sakrättsligt verksamt förvärv har skett.

Rätt till medlen på grund av direktkravs rätt

12. TB har även gjort gällande att han på grund av direktkravs rätt har rätt till medlen.

13. Den allmänna regeln i svensk rätt är att ett avtal är bindande enbart för parterna i avtalet (se t.ex. NJA 1997 s. 44 och NJA 2001 s. 711). Avtalet har alltså en subjektiv begränsning och en part kan inte kräva ersättning av sin medkontrahents medkontrahent därför att denne njutit förmåner eller ålagts plikter i förhållande till medkontrahenten. De motiv som uppställs för denna regel är i dag främst att den bidrar till att upprätthålla klarhet i rättsförhållanden genom att part håller sig till sin medkontrahent (se bl.a. Jan Hellner m.fl., Speciell avtalsrätt II – Kontraktsrätt, 2 häftet, 5 uppl. 2011, s. 131 och Svante O. Johansson i Festskrift till Torgny Håstad, 2010, s. 284 ff.). Från den regeln

har gjorts vissa undantag på så sätt att tredje man har tillerkänts en självständig rätt i ett rättsförhållande mellan två andra parter. Som exempel kan nämnas att man inom transporträtten i stor omfattning tillåtit skadelidande att rikta krav mot både transportören och undertransportören (se t.ex. 13 kap. 35–37 §§ sjölagen, 1994:1009). Vidare har man inom konsumentskyddande lagstiftning infört möjlighet att framställa krav mot medkontrahentens medkontrahent (se t.ex. 46 § konsumentköplagen, 1990:932 och 29 § konsumentkreditlagen, 2010:1846, jfr även 33 § konsumenttjänstlagen, 1985:716). Slutligen kan nämnas möjligheten att framställa krav direkt mot försäkringsbolag vid ansvarsförsäkring, som numera kommit till klart uttryck i 9 kap. 7 § försäkringsavtalslagen (2005:104).

14. I rättspraxis har också förekommit vissa fall som innebär att borgenären med framgång kan rikta talan mot gäldenärens gäldenär. Så har skett bl.a. beträffande rättsskyddsförsäkringar. Högsta domstolen konstaterade i rättsfallet NJA 1996 s. 400 att det utgjorde fast praxis att försäkringsbolag betalade ut ersättning till det juridiska ombudet när försäkringstagaren inte betalade ersättning till ombudet. Denna sedvänja ansågs innebära att den som bistått en part i ett rättsskyddsärende hade en självständig rätt mot försäkringsbolaget. Detta bekräftades i rättsfallet NJA 2000 s. 48, där avtalet ansågs vara till förmån för såväl försäkringstagaren som ombudet.

15. Frågan om enligt vilka principer och i vilken utsträckning direktkrav ska tillåtas i skilda situationer har diskuterats i litteraturen (se bl.a. Stefan Lindskog i JFT, 1985 s. 229 ff., Laila Zackariasson, Direktkrav, 1999, Vibe Ulfbeck, Kontraktets relativitet, 2000, och Amund Bjøranger Tørum, Direktekrav, 2007, samt Svante O. Johansson, a.a. s. 283 ff.). De argument som har framförts för att tillåta direktkrav är i huvudsak att det minskar transaktionskostnaderna i förhållande till successiva krav och att tredje man

inte ska bli utan ersättning enbart för att den direkte medkontrahenten blivit oåtkomlig.

16. En följd av att en borgenär ges rätt att vända sig direkt till sin medkontrahents medkontrahent (gäldenärens gäldenär) är att borgenären vid medkontrahentens konkurs eller vid utmätning hos denne kan göra gällande medkontrahentens fordran mot dennes medkontrahent som sin egen, med företräde framför övriga borgenärer (separationsrätt). Att på detta sätt urholka principen om borgenärens lika rätt i exekutionsförfaranden bör genomföras med stor försiktighet. Detta gäller särskilt i fall som det förevarande där borgenärens (ombudets) krav mot gäldenären (klienten) är kontraktuellt grundat och borgenären alltså som villkor för krediten kunnat avtalsmässigt kräva en självständig rätt mot gäldenärens gäldenär (klientens motpart), men underlåtit att göra detta (jfr NJA II 1914 s. 279 f. och prop. 2008/09:88 s. 130).

17. Utgångspunkten i förevarande fall är att vinnande part i tvistemål enligt 18 kap. rättegångsbalken kan tillerkännas ersättning för rättegångskostnad från motparten. Enligt dessa regler erhåller vinnande parts juridiska ombud ingen självständig rätt till sådan ersättning i förhållande till motparten. I detta sammanhang kan nämnas att fransk rätt, där direktkravsrätt är mer vanligt förekommande, endast ger ombud direktkravsrätt i det fall dennes uppdrag är av tvingande natur (article 699 Code de procédure civile).

18. Ett normalt förfarande för juridiska biträden med rättegångsfullmakt är att styra belopp som tas emot för klientens räkning till ett klientmedelskonto för att där hållas avskilda. Enligt 12 kap. 14 § första stycket 7 rättegångsbalken medför en rättegångsfullmakt behörighet för ombudet att uppbjära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad. Motivet för bestämmelsen är att ombudet i allmänhet har en motsvarande fordran på parten. När ombudet tar emot betalning uppstår en redovisningsskuld till klienten med rätt till kvittning för ombudet (se Stefan Lindskog, Kvittning, 2 uppl. 1993, s. 358 ff.).

Regleringen innebär att en motpart som enligt en dom förpliktats betala ersättning för rättegångskostnad kan betala skulden till ombudet med befriande verkan och omvänt att ombudet direkt kan kräva motparten på beloppet. Genom att bestämmelsen är utformad som en behörighetsregel för ombudet hindrar den inte att motparten betalar direkt till klienten. Bestämmelsen hindrar inte heller att fordringen, eller vad som vid indrivning influerats på denna, utmäts för klientens skulder. Har motparten däremot betalat till ombudet är beloppet fredat från andra borgenärsanspråk i den utsträckning ombudet har en kvittningsskild fordran på klienten. Det är som framgår fråga om en annan situation än den som föreligger vid rättsskydds försäkring och inget avtalsförhållande kan sägas uppstå mellan betalaren och ombudet.

19. Ett förfarande som ett ombud har att tillgå för att sakrättsligt skydda sin fordran mot klienten är förvärv av eller pantrett i klientens fordran mot motparten (se p.16). Sådant förvärv har också gjorts gällande i detta fall, vilket behandlas ovan (se p. 4–11). Genom denuntiatio om att förvärv eller pantsättning skett uppnås i förhållande till klientens borgenärer ett liknande resultat avtalsvägen som om direktkravsrätt tillåts (NJA 2005 s. 871).

20. Mot den anförda bakgrunden finns det inte skäl att genom direktkravsrätt ge ett rättegångsombud skydd mot sin klients borgenärer.

21. TBs talan ska således inte bifallas på den grunden.

Redovisningsfordran

22. TB har slutligen anført att indrivning skett inom ramen för hans sysslomannauppdrag varvid han ägt kvittningsrätt för det fall han haft att redovisa medlen till AK.

23. Eftersom motparterna redan hade betalat ersättningen för rättegångskostnad till Kronofogdemyndigheten när utmätningen skedde kan TB inte göra anspråk på det utmätta beloppet framför andra borgenärer genom kvittning inom ramen för hans sysslomannauppdrag (se p. 18 ovan).

Slutsats

24. Överklagandet ska således lämnas utan bifall och hovrättens beslut fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius, Lena Moore, Agneta Bäcklund, Ingemar Persson och Svante O. Johansson (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Daniel Holmberg